

Kdy dosáhnou Češi evropských platů?

Petr HOLUB, moderátor

Češi ztratili chuť podnikat, vracejí se do práce v průmyslových podnicích a spokojí se s tím, že jejich profesní vzestup končí v pětatřiceti. Rozdíl ve mzdách proti Západu se v posledních pěti letech nezměnil. Znamená to, že jsme unaveni ze samé prosperity a jen se vezeme na vlně nezaslouženého úspěchu? Skryté trendy na pracovním trhu České republiky se dnes pokusí odhalit Dobrý hospodář, ekonomický magazín Českého rozhlasu 6 a internetového deníku Aktuálně. Pořadem bude provázet Petr Holub. Změnit pracovní trh tak, aby obstál v globální konkurenci, tak zní úkol, se kterým se potýká mezi jinými i Česká republika. Česko patří k těm zemím, které zároveň musí pracovní trh modernizovat ze zastaralé podoby, kterou zanechal komunistický režim. Důkladnou zprávu o vývoji na pracovním trhu v posledních patnácti letech přinesl Český statistický úřad. Ukazuje, že se leccos změnilo. Nadále mezi českými pracovníky převládají lidé, kteří nemají maturitu. Platí to především v případě mužů, plných čtyřicet pět procent z nich má pouze výuční list, dalších čtrnáct procent ani to. Situace se však postupně mění a v národní ekonomice se stále častěji objevují lidé nejen s maturitou, ale také s vysokoškolským diplomem. Sestup jen není příliš dramatický. V roce 1993 bylo na pracovním trhu osm procent vysokoškoláků, loni o tři procenta víc. Podíl středoškoláků s maturitou se zvýšil z šestadvaceti o šest procent. Nárůst tedy není ani o třetinu, což při nízkém základu nevede ke změně kvality. Ve srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie máme tedy vzdělců dosud velmi málo. Navíc ani státy v našem okolí se nespokojují s dosaženým stavem a podporu vzdělání zvyšují. Česko se mění i tím způsobem, že lidí na pracovním trhu ubývá. Před listopadem u nás byla přezaměstnanost a tak se tomu nikdo nedivil, navíc útek z pracovního trhu nebyl tak dramatický jako v jiných zemích bývalého socialistického tábora. Dodnes jsou u nás zaměstnány dvě třetiny dospělé populace, a to je těsně nad průměrem Evropské unie. Vzhledem k Evropě je ovšem možné pozorovat jistý nesoulad v pozici žen. Zaměstnány jsou méně často, než činí evropský průměr. Je to dáno i tím, že u nás neexistuje nabídka míst se zkrácenou pracovní dobou. Je pětkrát nižší než v západní Evropě. Ženy dostávají také jen tři čtvrtiny průměrného platu mužů. Tento poměr se v posledních deseti letech nezměnil. Nezvyklý je i fakt, že vysokoškoláci berou o tolik víc než běžná populace. Nejvíce názorný je údaj, že dostávají dvaapůlkrát víc než lidé se základním vzděláním. Větší rozdíl je pouze v některých postkomunistických zemích, jako jsou Rumunsko, Slovensko nebo Maďarsko. O něco menší je v Rakousku a Německu. Naopak v nejúspěšnějších zemích Evropy, jakými jsou Irsko, Finsko, Dánsko a Švédsko, nemají vysokoškoláci ani jeden a půl násobek platu lidí se základním vzděláním. Čísla tedy ukazují na rozdíly mezi Českem a Evropou, proto jsme navštívili Daniela Münicha z ústavu CERGE-EI, který je společným pracovištěm Akademie věd a Karlovy univerzity. Položili jsme otázku, jestli se náš pracovní trh od Západu liší v některých parametrech tak výrazně, že je možné mluvit o rozdílu kvality.

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Tak ty západní trhy jsou samy o sobě heterogenní, takže se nedá říci, že by byl západní trh a potom nějaký středoevropský, je pár parametrů, kdy Česká republika díky své socialistické a komunistické minulosti se odlišuje spolu s dalšími zeměmi ve střední Evropě a tím je například velice nízký podíl částečných úvazků, především u žen, ale v mnoha dalších ohledech Česká republika vypadá jako standardní západní ekonomika, včetně trhu práce.

Petr HOLUB, moderátor

Když tedy patříme mezi ty běžné západoevropské trhy, tak přece od některých pracovních trhů národních se lišíme a k některým jsme blíže, z těch údajů vyplývá, že například dále jsme od pracovních trhů ve Skandinávii nebo, řekněme, v Irsku, je tomu tak?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Tak každý trh má svoje specifika. Například v České republice pozorujeme velké rozdíly mezi platy mužů a žen v těch průměrných mzdách, ale když se na to podíváme detailně, tak je to způsobený právě tím, že mnoho žen v Čechách pracuje, těch nízkopříjmových, které by v západní Evropě nepracovaly a tím vlastně se zvyšuje ten rozdíl mezi platy mužů a žen. A ono těch studií, které by odhalovaly to skutečné pozadí těch, řekněme, rozdílů nebo těch zvláštností, moc není, takže nakonec většina těch vysvětlení je spíš takového laického původu, než aby to bylo založený na nějaké detailní analýze bohužel zatím.

Petr HOLUB, moderátor

Kdybych to řekl úplně povrchně, tak my tedy patříme mezi ty západoevropské trhy a určitě máme, řekněme, k tomu Irsku blíže než třeba k Ukrajině nebo Turecku?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Určitě, ale například máme hodně daleko k polskému trhu práce, protože polský trh práce ovlivňuje výjimečně vysoký podíl zemědělství, velký podíl, až neskutečně velký podíl lidí, kteří pracují v těch rodinných farmách, v zemědělství a přece jenom zemědělství je velice specifický trh práce, kde fungují jiné principy a Česká republika má dvě procenta zaměstnanosti v zemědělství a Poláci mají téměř dvacet procent, jo, takže kolikrát nejde o vzdálenost, spíš jde o nějaký to historický dědictví struktury ekonomiky.

Petr HOLUB, moderátor

Ty rozdíly nebo ty zvláštnosti, které má český trh práce, tak jsou dány spíše tím, že jsme byli dříve komunistickou zemí, anebo tím, že si už česká ekonomika našla nějaké specifické místo v rámci těch evropských trhů?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Tak určitě to historické dědictví tady je a bude dlouho přežívat, ale nejde jít jenom zpátky do časů centrálního plánování, ale souvisí to už s první republikou a vlastně i tou průmyslovou strukturou zavedenou za Rakouska-Uherska, to jsou věci, které v té ekonomice zůstanou zabudovány a mají dopad století, by se dalo říci, takže naše průmyslová struktura a orientace na průmysl tady má dlouhou tradici a dlouhou dobu, desetiletí, minimálně desetiletí, budeme mít až nezvykle vysoký podíl zaměstnanosti v průmyslu a nízký podíl zaměstnanosti ve službách, což v posledních desetiletích byl právě sektor služeb, který vytvářel nová pracovní místa v západní Evropě a ve Spojených státech. V Čechách se k tomuto podílu budeme ještě desetiletí přibližovat.

Petr HOLUB, moderátor

Takže ten základní rys, který si neseme z minulosti, je ten vztah k průmyslu?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Určitě.

Petr HOLUB, moderátor

Dospěli jsme k nějakým novým zkušenostem po roce 89, nebo jsme vlastně jenom využívali těch, toho potenciálu, který tu máme historicky?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

To se takhle nedá paušalizovat samozřejmě, tu zkušenost může mít člověk jako já, který se na to dívá nějakým akademickým pohledem, jinou má podnikatel, jinou má vládní úředník, takže bych potřeboval, abyste to trochu ujasnil, jestli způsob zaměstnávání v podnikatelské sféře se nějaký náhled na to změnil nebo tak.

Petr HOLUB, moderátor

Například jaké zkušenosti udělali Češi s podnikáním, to zažilo poměrně velký boom v devadesátých letech, naopak teď v posledních letech se zdá, že počet podnikatelů klesá, hlavně, že ti mladí lidé už nemají tolik o podnikání zájem, jako měli mladí lidé, řekněme, před těmi deseti, patnácti lety.

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Ona je to věc, která má dvě stránky, myslím tím podnikatelství nebo malé podniky. Na jedné straně je to velice flexibilní forma vlastně, jak se uživit, kde vám nikdo nebrání, na druhé straně je to taky velice riskantní, nejistá činnost, kdy se skutečně o sebe musíte postarat sám a veškeré riziko neúspěchu především nesete i sám. A svým způsobem pro většinu lidí je mnohem zajímavější dělat ve velkých, etablovaných, dobrých firmách, které dobře platí, protože tam to riziko sdílíte s mnoha dalšími lidmi a máte své jisté na dlouhou dobu, takže kolikrát podnikání je až východisko z nouze pro lidi, kteří jsou, řekněme, schopní a nemají možnost pracovat ve velkých firmách, v některých regionech prostě ty firmy ještě nejsou, nemají pobočky a když se lidé nemohou přestěhovat, tak kolikrát podnikání je řešení nějaké nouzovější situace, takže já bych nerad hodnotil, jestli klesající počet podnikatelů je dobře, nebo špatně, může to být taky dáno způsobem, jak statistický úřad registruje podnikatele, kolik stojí samotná registrace a od registrace, takže s těmito statistikami velice, velice opatrně.

Petr HOLUB, moderátor

Český statistický úřad a často i politici argumentují tím, kolik je u nás podnikatelů, já právě jsem viděl srovnání, podle kterého Češi patří spíše k zemím, kde je hodně podnikatelů v rámci Evropské unie, zvláště takových těch malých živnostníků, podobně velký počet mají právě například Poláci, o kterých jste říkal, že nám nejsou příliš podobní a potom středomořské země, jako je třeba Řecko nebo Itálie. Z toho, co říkáte, dalo by se vysoudit, že spíše jde tedy o země méně rozvinuté, které nejsou schopny ještě vybudovat silnější podniky?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Vraťme se zpátky, patnáct let zpátky, jaká byla tehdy ekonomická situace, malá privatizace, potom velká privatizace, problémy velkých podniků, malý objem zahraničních investic, zahraničního know how, v podstatě pro velkou část populace bylo podnikání velkou výzvou, velkou příležitostí a kolikrát jedinou příležitostí, jak rozjet něco úplně nového a není divu, že při tom malém podílu těch velkých firem spousta lidí prostě založilo svojí živnost, ale časem samozřejmě některé firmy, malé firmy se staly velkými firmami a přišly sem zahraniční firmy, takže to je první důvod, proč vlastně stále máme možná velký počet podnikatelů. Druhý důvod je ten, že v oblasti služeb nemáme tady velké firmy zatím. Máme tady velké firmy v průmyslu, a to malé podnikání vlastně má velký prostor v těch službách, který zatím není zahlcen těmi velkými firmami, takže to já bych si vysvětlil, proč máme možná relativně hodně podnikatelů.

Petr HOLUB, moderátor

Ten trend, že by například jich mohlo ubývat, nemusí být nutně špatný?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Určitě ne, jsem přesvědčen o tom, že většina lidí, kdyby dostala příležitost dělat ve velkých úspěšných firmách, že radši přestane podnikat a bude za mzdu a všechny ty zaměstnanecké jistoty dělat v těchto velkých firmách.

Petr HOLUB, moderátor

Český pracovní trh má ovšem ještě jiné zvláštnosti, na které upozorňuje Český statistický úřad. Ty s minulým režimem rozhodně nesouvisí. Je tradiční, že víc než polovina mužů pracuje v průmyslu nebo ve stavebnictví, což je v Evropě unikátní číslo. V některých zemích průmysl zaměstnává dvakrát až třikrát méně mužů. Obecně se očekávalo, že také podíl v Česku bude klesat. V posledních dvou letech se ale trend obrátil, protože pracovní místa začaly nabízet velké automobilové firmy. Daniela Münicha jsme se proto zeptali, kam může tento trend vést?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

To je dost velká neznámá, kdybyste se mě zeptal před pěti, sedmi lety, tak bych vám řekl, že určitě poroste sektor služeb a podíl zaměstnanosti v průmyslu bude klesat a vidíte, dneska bych si musel drbat hlavu a říkal bych, že to nikdo nečekal. Takže tento trend je těžké hodnotit, bude hodně záviset na tom, jestli budou dál trvat investiční pobídky, jestli ten automobilový průmysl a na něj navěšený řetězec /nesrozumitelné/ se bude ještě dál vyvíjet. Je to možné. U průmyslu jsou přirozené tlaky na koncentraci. Protože tam se koncentruje know how a spousta jiných věcí, tím to nijak nehodnotím, jestli to je dobře, nebo špatně, ale ten trend může dál pokračovat, zřejmě již ne takovým tempem, ale každopádně to znamená, že ten podíl služeb, o kterém bych očekával, že porostou, takže to nebude žádný významný trend v budoucích letech, což samozřejmě může zase snížit flexibilitu té české pracovní síly, přece jenom ve službách se nabízí mnohem flexibilnější pracovní úvazky, což opět může ovlivnit podíl zaměstnanosti žen, krátké úvazky budou stále nedostatkovým zbožím.

Petr HOLUB, moderátor

Tento vývoj může mít svá rizika a není úplně zdravý?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Tak určitě má svoje rizika koncentrace na jedno odvětví, tím samozřejmě myslím průmysl spojený s výrobou automobilů. To je v podstatě globální trh, který jde nahoru a dolů, může přijít ta negativní stránka hospodářského cyklu nebo toho odbytového cyklu a pak bude dopad velký, protože to postihne všechny firmy a celé to, celé to odvětví, zároveň po pěti, deseti letech dojde, může dojít k tomu, že se ty výroby budou přesouvat dále na Východ, jako se dneska přesouvaly k nám, tak se posunou ještě kousek dál. Jestli bych mohl něco doporučit, tak je to hospodářská politika, která by umožnila ekonomice, ekonomickým subjektům flexibilně reagovat na změny, globální změny, které přijdou zvenčí a aby byla schopna se flexibilně s co nejmenšími náklady přizpůsobit novým podmínkám, a to lze začít již od lidí, od vzdělanosti, od dovedností, aby prostě dovednosti, které lidé mají, byly dostatečně flexibilní na to, aby během krátkého období, měsíců, případně roků člověk byl schopen začít pracovat v podstatě v jiné profesi.

Petr HOLUB, moderátor

Co ukázaly statistiky statistického úřadu, tak to je pro mě pozoruhodná věc, protože jsem se s tím nikdy nesetkal, že u nás rostou průměrné mzdy zaměstnanců velice rychle, do takových třiceti let u méně kvalifikovaných, do pětatřiceti let u těch více kvalifikovaných lidí a pak už v nejlepším případě stagnují, pokud se rovnou nesnižují, je to běžný vývoj v evropských zemích?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Tím máte na mysli zřejmě skutečnost, že po tom třicátém roce, pětatřicátém již nepozorujeme nějaký výraznější kariérní nárůst těch platů.

Petr HOLUB, moderátor

Jako kdyby kariéry končily kolem té třicítky?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Je to těžké správně měřit, to, co statistický úřad prezentoval, byl v podstatě mzdový kariérní nárůst založený na populaci lidí různého věku. To ještě neznamená, že dnešní dvacetiletí taky ve svém věku třicet, třicet pět vlastně ukončí svůj mzdový růst, jo, to vlastně je nějaký protažení současného mzdového profilu věkového na další generace, a to tak vůbec nemusí být. Vy jste tam zmiňoval vzdělanost, tam je potřeba si uvědomit, že u těch méně vzdělaných hraje velkou roli fyzický kapitál, nikoliv lidský kapitál ve smyslu dovedností a ten lidský, fyzický kapitál je nejproduktivnější v těch mladých letech, kdy lidé jsou schopni přenášet věci z místa na místo, pracovat manuálně u těch pásů a samozřejmě potom po té čtyřicítce již ty fyzické síly začínají docházet, a pokud tam nejsou ty psychické dovednosti, ty dovednosti tvořivé, tak samozřejmě u těch lidí se nedá očekávat, že jejich mzdy dál porostou.

Petr HOLUB, moderátor

Je tedy možné, že se tato křivka, která dosud stoupá do těch třiceti nebo pětatřiceti let a pak stagnuje, tak že se začne zvedat i v těch pozdějších letech, až, až zestárnou ty mladší generace?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Je to možné, hodně závisí na tom, jaký bude ten trend i na světě, jak poroste ta poptávka po lidském kapitálu, po dovednostech, po vzdělání a zároveň to bude ovlivněno tím, co současní patnáctiletí vystudují v podstatě, jaké dovednosti budou mít, jestli se budou živit rukama nebo hlavou.

Petr HOLUB, moderátor

Nejdůležitějším rozměrem trhu práce přinejmenším z pohledu běžného občana jsou reálné mzdy. S výjimkou roku 1998 průběžně rostou o tři až šest procent ročně. Přesto jsou ve srovnání se Západem stále nízké, jak ukazuje právě přehled Českého statistického úřadu. Výstižná jsou následující čísla. Čech bral loni na hodinu tři eura a čtyřicet centů, to je o dvanáct eur a osmdesát centů méně než průměrný Němec. V roce 2002 přitom bral o dvanáct eur a šedesát centů na hodinu méně. Rozdíl se tedy zvětšil. Na Západě ostatně existují země, kde mzdy rostou ještě rychleji než v Německu. Takový je poslední dotaz pro Daniela Münicha. Jsou rozdíly mezd mezi Čechy a občany západoevropských států věčné?

Daniel MÜNICH, ústav CERGE-EI

Ekonomická teorie říká, že pokud jsme svojí výkonností ekonomickou vzdáleni od těch vyspělejších zemí, takže bychom se jim měli přibližovat, na druhou stranu, pokud jsme měli poměrně dlouhé období stagnace, tak jsme prostě zaspali na startu a kdo zaspal na startu, tak doběhnout může dřív pouze tehdy, pokud bude lepší trénován. Mám pocit, že ta naše ekonomika není o nic víc lépe trénována než ty západní ekonomiky, to znamená, my je budeme pomalu dohánět, ale pokud se něco zásadního nezmění, pokud se nestane něco těm západním ekonomikám, tak v podstatě ten dluh, který jsme nakumulovali za těch posledních komunistických padesát let, se nám v podstatě nikdy nepodaří dohonit.

Petr HOLUB, moderátor

Pokus o zmapování pracovního trhu končí. Daniel Münich z ústavu CERGE soudí, že Češi dokázali díky svým tradičním průmyslovým schopnostem vybudovat kvalitní pracovní trh. Odstup od vyspělého Západu se však nedaří snižovat ve mzdách a také se zapomínáme starat o své budoucí možnosti a příležitosti. Tím se také loučí ekonomický magazín Dobrý hospodář, který společně připravují Český rozhlas 6 a deník Aktuálně.cz. Techniku měla na starosti Zuzana Vlčková, pořadem provázel Petr Holub.